

Gemeente Utrecht

Monitor alcohol en middelen

Thema 4

Middelengebruik door jongeren op
straat en in buurthuizen in Utrecht

Colofon

Uitgave

Gemeente Utrecht (GG&GD)
Postbus 2423
3500 GK Utrecht
030 286 3333
gggd@utrecht.nl

In opdracht van

Gemeente Utrecht (GG&GD)

Internet

www.utrecht.nl/gggd

Rapportage

Eva van der Meer, Addi van Bergen
GG&GD Utrecht

Informatie

Eva van der Meer
eva.van.der.meer@utrecht.nl
(030) 286 3369

Foto omslag

Sietse Brouwer, Stijn Decorte

Drukwerk

Geprint door Ricoh, Utrecht

Bronvermelding

Het overnemen van gegevens uit deze publicatie is toegestaan met de bronvermelding.

Januari 2013

Inhoudsopgave

Inleiding	5
Methode	5
Wijken	5
Interviews	6
Terugkoppeling resultaten aan respondenten	6
1 Resultaten	7
1.1 Om welke jongeren gaat het in dit onderzoek?	7
1.2 Welke middelen gebruiken deze jongeren?	7
Harddrugs	7
GHB	7
Cannabis	8
Alcohol	8
Waterpijp	8
Gokken	9
1.3 Waarom gebruiken deze jongeren?	9
Stadia in gebruik	9
Redenen voor gebruik	10
1.4 Groepsgedrag	10
1.5 Preventie en zorg	11
1.6 Zorgen en ontwikkelingen	12
2 Conclusies en discussie	14
2.1 Middelengebruik	15
2.2 Preventie en zorg	16

Inleiding

Voor een adequate uitvoering van het Utrechtse alcohol- en middelenprogramma door de GG&GD Utrecht is een goede informatievoorziening essentieel. Daarom wordt een Utrechtse monitor alcohol en middelen ontwikkeld. Deze monitor bestaat uit vier thema's: monitoring en trends, preventie, zorg en actuele ontwikkelingen.

Dit onderzoek is het vierde thema van de Utrechtse monitor alcohol- en middelengebruik. Het onderzoek is uitgevoerd om meer zicht te krijgen op moeilijk bereikbare jongeren en daarmee nieuwe ontwikkelingen in middelengebruik en risicofactoren voor problematisch gebruik bij jongeren in kaart te brengen. Deze aspecten worden belicht vanuit het oogpunt van professionals die te maken hebben met Utrechtse jongeren. Het onderzoek is een quickscan en uitkomsten worden onder andere gebruikt om richting te bepalen voor beleid en vervolgonderzoek.

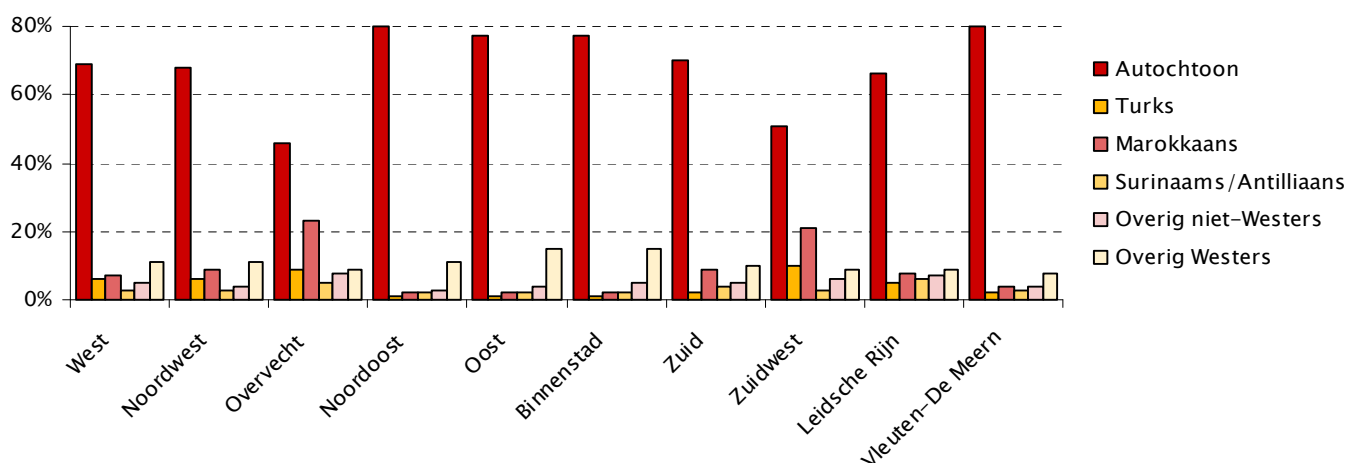
Methode

Om zicht te krijgen op nieuwe ontwikkelingen in middelengebruik en op risicofactoren voor problematisch gebruik bij jongeren, zijn professionals binnen het jongerenwerk, veldwerk en de politie geraadpleegd als informatiebron. Jongerenwerkers gaan actief op zoek naar jongeren; op straat, op scholen en bij evenementen. Ook zijn de jongerenwerkers te vinden in buurthuizen. Zij komen dus ook op verschillende plaatsen waar jongeren middelen gebruiken. Veldwerkers hebben onder andere als taak hulp te bieden aan personen die in de problemen komen door middelengebruik. Zij hebben dus zicht op problematisch middelengebruik. Ook de politie houdt zich bezig met jeugdgroepen, met name de groepen die overlast veroorzaken. In enkele wijken is een intensieve samenwerking tussen jongerenwerk en politie.

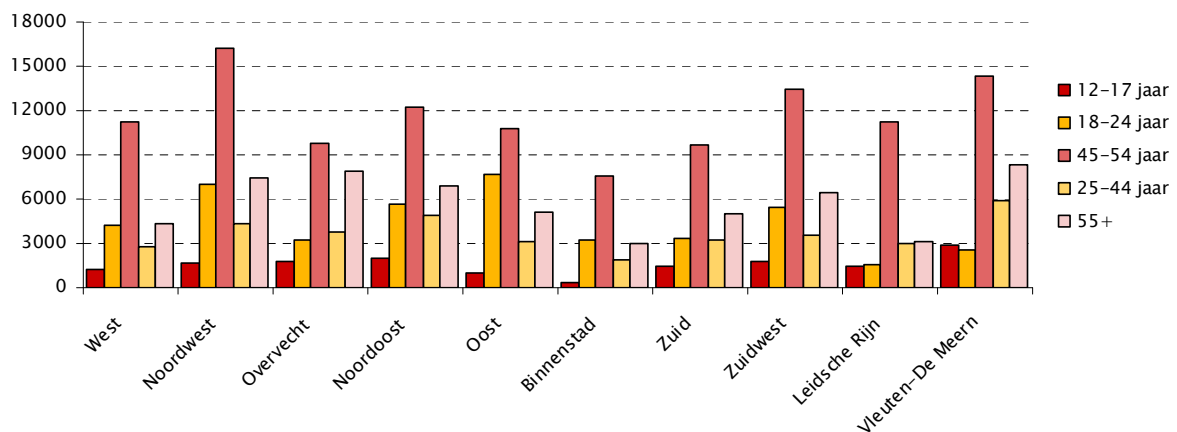
Wijken

De stad Utrecht is verdeeld in tien wijken. Deze wijken verschillen in populatie, hebben specifieke kenmerken en kennen eigen problematieken. Ook op het gebied van jongeren en hun eventuele middelengebruik. Zie figuur 1 en 2 voor de culturele herkomst en leeftijdsopbouw van het aantal inwoners per wijk. Niet alle wijken hebben daarom dezelfde inzet vanuit het jongerenwerk. De inzet op de wijken Overvecht, Kanaleneiland, Lunetten, Vleuten-De Meern en Terwijde is intensiever. Deze wijken hebben ieder één of meerdere eigen jongerenwerkers. Jongerenwerkers en coördinatoren van deze wijken zijn benaderd voor deelname aan het onderzoek. In de beschrijving van de resultaten komen daarom niet alle wijken van de stad Utrecht aan bod, maar ligt de nadruk op de hierboven genoemde wijken waar de problematiek meer prominent aanwezig is.

Figuur 1: Culturele herkomst van inwoners per wijk

Figuur 2: Aantal inwoners naar leeftijd per wijk, op 1-1-2012

Interviews

Met behulp van gestructureerde interviews met vier veldwerkers, twee coördinatoren van het jongerenwerk, een antropoloog en een wijkagent (met jeugd als aandachtsgebied) is getracht een zo volledig mogelijk beeld te geven van het middelengebruik van jongeren tot 25 jaar op straat en in buurthuizen. Waar mogelijk zijn de bevindingen uit de interviews in perspectief geplaatst met behulp van kwantitatieve gegevens. Gestart is met het interviewen van de vier veldwerkers. De informatie die deze interviewronde opleverde, is eerst samengevat en geanalyseerd. Dit leidde tot een globaal beeld van de stad. Om deze informatie beter te kunnen interpreteren en te valideren, zijn vervolgens nieuwe informanten gezocht. In totaal zijn nog zes personen benaderd voor deelname aan het onderzoek. Vier van hen hebben meegewerkt aan de interviews. Een persoon is niet bereikt en een persoon wilde niet meewerken wegens gebrek aan tijd. Met hen is hetzelfde interview gehouden waarbij op sommige punten expliciet is gevraagd naar bepaalde informatie die uit de eerste interviewronde was gekomen. Ondanks dat de interviews subjectieve informatie generen, konden op deze manier bepaalde opvattingen wel beter geobjectiveerd worden.

Verschillende onderwerpen kwamen in de interviews aan bod. Gestart is met het vragen naar de functie die iemand heeft en op welk aspect van alcohol- en middelengebruik iemand zicht heeft. Vanuit deze vragen werd duidelijk op welke manier iemand te maken heeft met alcohol- en middelengebruik door jongeren. Vervolgens is gesproken over de plekken waar de informant contact heeft met jongeren, over de middelen die volgens de informant gebruikt worden en over de jongeren zelf. Wat typeert bepaalde jeugdgroepen? Wat is het geslacht, de leeftijd, de culturele achtergrond en dagbesteding van de jongeren? Hoe verloopt hun gebruikscarrière? Verder is gevraagd of de informant opvallende veranderingen op het gebied van alcohol- en middelengebruik in de afgelopen jaren heeft waargenomen en waar dat volgens hem of haar mee te maken kan hebben. Tevens is gesproken over preventie en het huidige hulpaanbod. Als laatste is aandacht besteed aan het middel GHB, omdat hier vanuit het verslavingsbeleid specifiek interesse naar bestaat.

Terugkoppeling resultaten aan respondenten

De bevindingen uit de acht interviews zijn na analyse vastgelegd in een voorlopige rapportage. Deze rapportage is vervolgens voorgelegd aan de respondenten. Zij zijn uitgenodigd voor een bijeenkomst om de bevindingen te bespreken en na te gaan of zij zich herkennen in de uitkomsten. Om aan de hand van de resultaten tevens verder te kijken naar de consequenties voor de beleidspraktijk, waren ook twee beleidsmedewerkers/programmamanagers uitgenodigd. Vier van de acht respondenten waren aanwezig op de bijeenkomst. Eén respondent heeft schriftelijk gereageerd op de rapportage en had geen commentaar. De resultaten van het onderzoek zijn aan de hand van stellingen nader besproken en de uitkomsten zijn verwerkt in de definitieve rapportage.

1 Resultaten

1.1 Om welke jongeren gaat het in dit onderzoek?

De jongeren waar jongerenwerk mee te maken heeft, zijn overwegend jongeren die buiten op straat, of in buurthuizen te vinden zijn. Het grootste deel waarover gesproken wordt, is rond de 15 tot 19 jaar. In de wijken Overvecht, Kanaleneiland en Terwijde gaat het om allochtone jongeren en dan met name van Marokkaanse komaf. In de wijken Ondiep en Vleuten-De Meern gaat het vooral om autochtone jongeren en in de wijken Lunetten en Zuilen betreft het zowel autochtone- als allochtone jongeren.

Aantallen zijn moeilijk te noemen. Jongeren die in de buurthuizen komen, daar is redelijk zicht op, maar nog durft niemand hier echt uitspraken over te doen. Op straat is het helemaal lastig: *'Registratie is moeilijk. Jongeren komen in verschillende wijken. Verschillende veldwerkers komen dus dezelfde jongere tegen. Daarom wordt vaak in duo's gewerkt; dan herkennen ze de jongeren ook uit een andere wijk'*. Stichting Jongerenwerk Utrecht maakt ieder half jaar een overzicht van alle Utrechtse straatgroepen en zij spreken van een aantal tussen de 1200 en 1600 jongeren. De meeste van deze jongeren worden gevonden in de wijken Overvecht, Kanaleneiland en Zuilen.

1.2 Welke middelen gebruiken deze jongeren?

Het aandeel van deze jongeren dat middelen gebruikt, is moeilijk te schatten, maar het lijkt een aanzienlijk deel te zijn. De middelen die het meest gebruikt worden, zijn cannabis en alcohol. Daarin valt op dat alcoholgebruik vooral voorkomt bij autochtone jongeren en cannabisgebruik bij Marokkaanse jongeren.

Harddrugs

Gebruik van harddrugs zien de jongerenwerkers en veldwerkers niet veel. In de gevallen dat het wel gebeurt, zijn het met name autochtone jongeren die wel eens experimenteren met cocaïne of 'een pilletje'. Harddrugs lijkt een onderwerp waarover minder gemakkelijk gesproken wordt. Uit de rapportages van de testservice (DIMS) van Centrum Maliebaan blijkt dat in ieder geval met regelmaat harddrugs worden getest. Een veldwerker die ook op de testservice heeft gewerkt, vertelt dat daar ook wel jongeren uit buurthuizen en van de straat herkend worden, terwijl er verder niet over gesproken wordt. Daaruit kan geconcludeerd worden dat ze wel worden gebruikt, maar dat er wellicht toch een soort taboe op rust. De handel in harddrugs daarentegen is duidelijker zichtbaar: *'Er zijn hele families in de dope bezig. Ze vinden het de normaalste zaak dat ze dit doen'*. Natuurlijk doet niet iedereen dit, maar ze kijken er wel zo tegenaan: *'Waar maak je je druk over?'*. Er worden daarbij ook steeds jongere jongeren ingezet als koerier, want *'Op de kleintjes wordt minder gelet en zij krijgen minder straf'*.

GHB

Volgens de informanten gebruiken de jongeren waar zij mee in aanraking komen geen GHB. Enige voorzichtigheid is hierbij wel geboden, want *'ze praten er ook niet zo snel over denk ik. Dat is toch net als andere harddrugs...dat daar toch wat meer een taboe op ligt'*. En *'Ik wil niet zeggen dat het niet gebeurt, maar ik kom het dan toevallig niet tegen'*. De handel in GHB is zichtbaarder; het is een gemakkelijke manier om geld te verdienen. Het gebruik ervan zou volgens de informanten enkel in bepaalde scènes voorkomen. Onder andere in de omliggende dorpen en onder (wat ouder) uitgaanspubliek, door mensen die vaker met verschillende middelen experimenteren. Het is namelijk

geen middel om mee te beginnen: *'Het is echt een stapje verder. Als je hiermee gaat experimenteren, dan heb je de rest al gehad'*.

Cannabis

Cannabis is onder te verdelen in hasj en wiet. Aan de informanten is niet gevraagd dit onderscheid te maken. Eén van de veldwerkers gaf aan dat zij hier ook niet bij iedereen zicht op hebben. Waar gesproken wordt over cannabis, kan dit dus betrekking hebben op zowel hasj als wiet.

Op straat en in buurthuizen wordt cannabis met name gebruikt door Marokkaanse jongeren. Zij gebruiken niet allemaal problematisch, maar er kan wel gesteld worden dat blowen in deze groep normaal is. De Marokkaanse jongeren waar de veldwerkers en jongerenwerkers mee te maken hebben, blowen veel en vaak. Wanneer gesproken wordt met een jongerenwerker over de buurthuizen: *'Ja, die Marokkaanse jongens die blowen eigenlijk gewoon allemaal'*. Dit begint vanaf een leeftijd van 12-13 jaar en dit is moeilijk terug te draaien. *'De jongens die gebruiken, die gebruiken gewoon elke dag (...) het is gewoon zo'*. Ook wordt er gemakkelijk gedacht over het gebruik van cannabis. Het is niet moeilijk om eraan te komen en waar je het vroeger op schoolpleinen een enkeling zag doen, *'staan er nu gewoon tien langs een muurtje die gebruiken'*. Ze gebruiken voornamelijk in en rondom de buurthuizen en hangen op straat.

Alcohol

Alcohol is een middel dat vooral gebruikt wordt door autochtone jongeren. Om deze reden komen veldwerkers in de wijken Ondiep, Zuilen, Lunetten en Vleuten-De Meern dit vaker tegen dan de jongerenwerkers in andere wijken. *'Onder Moslims is drinken taboe, tenminste in het openbaar. Het gebeurt wel stiekem'*. En dat er inderdaad door sommigen van hen stiekem wordt gedronken, bevestigen ook anderen in de gesprekken. Zo wordt over een wijk gezegd: *'... de Marokkanen die ik daar gezien heb, of de andere allochtone jongeren, die drinken daar wel gewoon alcohol. (...) Ik denk dat zij er nog steeds niet mee thuis kunnen komen, maar dat ze ondertussen wel allemaal... ja...maniertjes hebben gevonden om het gewoon wel te kunnen doen'*. Alcohol wordt gezien bij jongeren buiten in parken, rond de buurthuizen en op straat. Ze drinken niet per se overmatig, maar wel met regelmaat. Verder is het een middel dat ook vooral bij het weekend en bij feestjes en festivals hoort. Vanuit cijfers uit de Jeugdmonitor 2009 is bekend dat 36% van de jongeren uit de 2^e en 3^e klas van het voortgezet onderwijs die alcohol drinken, op straat drinkt (Van Buren, Toet en Van Ameijden, 2010). Een fenomeen dat volgens een informant in de wijk Lunetten wordt gezien, is de 'breezerseks'. *'Ja, dat zijn dan jonge meisjes die allemaal...seks voor breezertjes doen. (...) Dus meiden gaan gewoon mee stappen met jongens...allemaal heel makkelijk'*. Hierbij is niet duidelijk geworden of deze meiden dingen tegen hun zin doen.

Waterpijp

Een middel dat niet door iedereen is genoemd, maar waar enkele veld- en jongerenwerkers toch wel aandacht aan wilden schenken, is het gebruik van de waterpijp. De waterpijp wordt gezien als een 'licht' middel en wordt vooral gerookt in sishabars, welke de laatste jaren enorm in aantal zijn toegenomen. In Utrecht zijn het er op dit moment 21. *'Het is een trekpleister voor jongeren. Spijbelaars komen daar. Veel jonge meisjes en jongens die onder de leerplicht vallen, zitten daar 's middags'*. Opvallend is de samenhang met cultuur. Met name Marokkaanse jongeren roken waterpijp: *'...de Nederlandse kinderen hebben bijvoorbeeld een ouder die alcohol drinkt en dat is hun voorbeeld. En voor hun is de waterpijp het voorbeeld'*.

Gokken

Enkele respondenten haalden naast de genoemde middelen ook 'gokken' aan. Zij zien dit met name bij Marokkaanse jongeren. *'Het begint al met een spelletje in de buurthuizen weet je. Dat zijn van die kleine stapjes. En... echt gewoon gokken...in de gokhallen weet je. Gewoon in de binnenstad...'*. En daarnaast: *'In de keet zijn ze heel veel aan het kaarten met geld. Altijd met geld. En daar hoorde ik laatst ook dat er heel veel online ook gegokt wordt'*. De zorgen hierover hebben vooral te maken met de anonimiteit waarin het gokken plaatsvindt en de schulden die jongeren door het gokken opbouwen. Met name het online gokken gebeurt uit het zicht. Je kunt, anders dan bij middelengebruik, ook niet zien of iemand gokt. In de interviews is verder niet veel dieper op gokproblematiek ingegaan. De bevindingen zijn dus gebaseerd op uitspraken van een beperkt aantal respondenten.

1.3 Waarom gebruiken deze jongeren?

In het gebruik van middelen worden verschillende stadia onderscheiden. Het begint meestal met experimenteel gebruik van alcohol, tabak of cannabis. Experimenteel gebruik kan overgaan in geregeld gebruik wanneer het bijvoorbeeld wordt gebruikt om met stress om te gaan. Vervolgens kan dit weer leiden tot herhaald gebruik, met name wanneer de gewenste effecten hiermee worden bereikt. In deze fase kan probleemgedrag als spijbelen, liegen of teruglopende prestaties ontstaan. Van misbruik kan sprake zijn wanneer het gebruik wordt voortgezet, ondanks de problemen die het veroorzaakt (Verhulst en Verheij, 2000).

Stadia in gebruik

De geïnterviewden herkennen bovenstaande fasen bij de jongeren in dit onderzoek. Het experimenteren begint vaak *'op wijkniveau: op de hangplek of het schoolplein'* omdat het *'spannend'* is of omdat jongeren *'nieuwsgierig'* zijn. Wanneer ze eenmaal iets geprobeerd hebben, is de drempel steeds lager om ook met iets anders te experimenteren. In extreme gevallen kan het snel gaan: *'Je begint met sisha en na een week heb je je eerste joint'*. Als het gebruik eenmaal een *'gewoonte'* is, wordt snel geregeld gebruikt. Dit wordt gezien bij zowel *'jongeren die het gewoon goed doen op school en jongeren die het heel slecht doen. Die gaan samen op. Ze zijn vaak samen opgegroeid in de wijk en laten elkaar niet in de steek'*. Vervolgens is er een *'groep die hun hersens erbij kan houden en die niet verder afglijdt en die je dus ook niet op straat ziet'* en een groep die juist meer gaat gebruiken. Voor hen komt er op een gegeven moment een punt waarop ze of zelf besluiten te stoppen, ze door een hulpverlener worden geadviseerd te stoppen of niet stoppen en daar ook heel moeilijk uitkomen. Echter: *'De meesten krabbelen vanzelf weer op, alsof het een fase is'. 'Twee derde van de blowers stopt uiteindelijk vanzelf. Een derde gaat door. Ditzelfde zie je met criminaliteit'*. Dit vanzelf stoppen wordt opvallend vaak gezegd over het relatief grote aantal Marokkaanse jongens dat cannabis gebruikt. Voor een belangrijk deel lijkt hun losbandigheid te verklaren uit de cultuur. *'Over het algemeen verandert het leven van de jongeren op achttienjarige leeftijd. Ze krijgen een serieuze relatie, worden volwassen'. 'Bij Marokkanen bijvoorbeeld; als je gaat trouwen dan moet je officieel toch anders gaan doen. Een soort gedragsverandering, bij Turken is dat trouwens ook hoor. Tot het moment dat een jongen gaat trouwen, mag alles...'*

Een ander aspect dat in relatie tot de leeftijd van achttien jaar wordt genoemd, is de toenemende mobiliteit van jongeren vanaf die leeftijd. Ze mogen autorijden en hebben officieel toegang tot de coffeeshop. *'Jongens zijn heel trots op moment van 18 worden. Het geeft ze een bepaalde status'*. Ze verplaatsen zich en verdwijnen van de straat. Ze zijn minder wijkgebonden dan daarvoor en ze raken voor een deel uit het zicht.

Redenen voor gebruik

De genoemde redenen waarom jongeren het niet alleen bij experimenteren houden, zijn talrijk. Allereerst zijn de prettige effecten van een middel al snel merkbaar. *'Het vergeet zo lekker, maar lost niks op'*. Jongeren zelf zullen deze reden waarschijnlijk niet zo snel noemen. Niet zeggen dat er problemen zijn, maar het houden op *'het gevoel; high zijn'*. Veel jongeren die vaak blowen hebben een moeilijke thuissituatie. Daarmee krijgen ouders een belangrijke rol toegedicht in de aanleiding om middelen te gaan gebruiken. Veel van deze jongeren worden bijvoorbeeld aan hun lot overgelaten. *'Jongeren hebben het gevoel dat het ouders allemaal niets uitmaakt wat ze doen en dan zoeken ze naar mensen die wel interesse hebben. Dan is er vaak één die al blowt, dus dan gaat het snel. Vaak roken ze daarvoor ook al'*. In Overvecht valt op dat allochtone jongeren relatief veel vrijheid hebben. *'Er is geen controle. Ze doen maar een beetje waar ze zin in hebben. (...) Niemand die zegt: "Vandaag, Abdel, 23:00u kan echt niet"'*. Ook de voorbeeldfunctie van ouders wordt genoemd. Bijvoorbeeld in Ondiep drinken ouders veel alcohol. *'...op vrijdagavond mogen in die keet ook volwassenen komen. Dan heb ik wel eens zitten kijken en zag ik heel veel ouders drinken. Dan weet je, daar zit gewoon een voorbeeldfunctie aan'*. En ook onder een deel allochtone jongeren speelt de voorbeeldfunctie. *'Met name de mannen, die zijn werkloos en zitten de hele dag in het theehuis of de coffeeshop'*.

Naast ouders zijn ook de leeftijdsgenoten een belangrijke factor. Omgaan met (verkeerde) vrienden wordt vaak genoemd als reden waarom jongeren middelen gaan gebruiken. Jongeren hebben vaak het voorbeeld van oudere broers of neven die al gebruiken. En dit werkt ook andersom: *'Wil je stoppen met blowen, dan moet je je vrienden niet meer zien'*. Problematiek die vaak wordt gezien bij met name blowende jongeren zijn schulden, geen opleiding, problemen op school, gedragsproblemen als ADHD. Daarmee belanden ze vaak in een vicieuze cirkel. Verveling en gebrek aan dagbesteding geven bijvoorbeeld tijd en ruimte om te gebruiken en vice versa: *'Zodra ik een baantje heb, dan blow ik al veel minder. Want overdag kan ik dan niet blowen'*. Deze verveling komt volgens een informant ook voort uit het gebrek aan voorzieningen en projecten voor jongeren. *'Wat vinden ze voor mogelijkheden?'*

1.4 Groepsgedrag

Onder de informanten heerst de opvatting dat niet te voorkomen is dat jongeren zich aansluiten bij een groep of dat er vanuit henzelf een groep ontstaat. Jongeren smelten vanzelf met elkaar samen. Bij bepaalde culturen hoort de straatcultuur er gewoon bij. Dit hoeft ook helemaal niet samen te gaan met overlast. Wat wel wordt gezien is dat wanneer er steeds meer 'vrienden van vrienden' aansluiten, de kans op overlast toeneemt. *'Iemand denkt "Hé, hier kunnen we lekker zitten". Bij een bankje, een speeltuintje, een overkapping bij een winkelcentrum. Zo'n groep heeft een aanzuigende werking en wordt steeds groter. In een kleine groep spreken ze elkaar wel aan op hun gedrag, maar naarmate er meer onbekenden bij zijn, wordt die kans steeds kleiner'*.

In de wijken zijn vaste hangplekken aan te wijzen, ook al verplaatsen groepen zich ook door de wijk en de stad. *'Groepen veranderen van plek als ze ergens niet meer mogen komen en splitsen ook af'*. Groepen jongeren van boven de zestien jaar, en zeker van boven de achttien, zijn heel mobiel. Zij hebben namelijk scooters dan wel auto's om zich mee te verplaatsen.

De groepen zijn vaak hecht en hebben een vaste kern. Via via haken jongeren aan bij een bestaande groep en dat kan, afhankelijk van de al of niet aanwezige hiërarchie, makkelijk of moeilijk zijn. *'De leider wijst aan wie er bij mogen (...) je moet nog wel eens vechten voor je plek'*. Over het type jongeren dat aansluiting zoekt bij een groep hangjongeren wordt gezegd: *'Het zijn vaak de buitenbeentjes'*

die op de één of andere manier niet ergens bij aan kunnen sluiten'. Gevoelige jongeren en verstandelijk beperkte jongeren worden genoemd.

Wat betreft middelengebruik ziet men bij de jongeren twee principes. Ofwel er wordt met elkaar gestart met lichte middelen als energiedrankjes of de waterpijp, waarbij stapsgewijs andere middelen volgen. Ofwel er is één persoon die wat gebruikt en daardoor volgen vanzelf meer. Het gevoel van meedoen en erbij horen is dan heel belangrijk, waardoor het niet-gebruiken binnen de groep ineens omslaat naar wel-gebruiken. *'Groepsdruk zou ik het niet willen noemen, maar je wordt wel beïnvloed'. 'Je wilt erbij horen'.*

1.5 Preventie en zorg

Voorlichting is het middel dat het meest wordt ingezet om alcohol- en middelengebruik te voorkomen. Voorlichting aan jongeren op scholen, aan jongeren op straat, in buurthuizen: *'Ik denk dat als je jongeren op tijd voorlicht, dat je daar toch een hoop mee kunt voorkomen'*. Maar ook ouders worden erbij betrokken. Zo worden bijvoorbeeld in Overvecht ouderavonden georganiseerd door politie in samenwerking met jongerenwerk. De boodschap tijdens deze avond is dat contact opgenomen wordt met ouders wanneer er signalen zijn waar de politie zich zorgen over maakt. In de hoop dat ouders en politie vervolgens samen het kind aan de 'binnenkant van de lijntjes' kunnen houden. Ook geeft de politie voorlichting aan leerlingen op scholen en het praktische voordeel hiervan is dat de wijkagent de kinderen leert kennen en andersom.

Om (problematisch) middelengebruik te kunnen voorkomen, heerst de opvatting dat je op jonge leeftijd moet beginnen met voorlichting. *'Middelengebruik is de oorzaak van overlast. De schoolprestaties kelderen op het moment dat iemand begint met gebruiken. Het beginnen moet daarom worden voorkomen'*. De leeftijd 11 en 12 jaar is dan een goede leeftijd, want *'ze weten wel al wat, maar ze nemen ook nog heel veel van je aan. Dat ze zoiets hebben van: "Jeetje, nou daar ga ik dus nooit aan beginnen"'*. Belangrijk vinden de veldwerkers om aan te sluiten bij de belevingswereld van de jongeren. Voorheen werd de voorlichting niet gegeven door de veldwerkers zelf maar door aparte preventiewerkers. Nu doen zij dat wel zelf en de veldwerkers hebben de indruk dat dat als positief ervaren wordt; *'...dan denken ze: OK, zelfs die mensen die dit werk doen, die weten wat ik voel...die snappen mij'*. Bij groepen op straat waar veldwerkers mee te maken hebben, is het moeilijk een boodschap over te brengen *'Eén op één bereik je veel meer. (...) De groep moet heel klein zijn, willen ze serieus en aandachtig naar jou luisteren'*.

Vervolgens is zorg op maat heel belangrijk. Heeft iemand misschien hulp nodig en kun je diegene dan toeleiden naar zorg. Het vragen om hulp blijkt moeilijk te zijn. Onder andere omdat er weinig vertrouwen is in hulpverleners. *'Het is allemaal blablabla, praten, en dan word ik weer naar huis gestuurd. Wat heb ik daaraan?'*. Daarom is het van groot belang een vertrouwensband met iemand op te bouwen. *'Het belangrijkste is dat zij iemand hebben waar ze op terug kunnen vallen'* en *'Dat je in de buurt bent'*. Wanneer die vertrouwensband er is, kan een jongerenwerker of veldwerker proberen de jongere te motiveren tot verandering van zijn leefstijl. En die verandering kan bijvoorbeeld beginnen bij het minderen met blowen. Informeer en creëer bewustzijn bij de jongere over zijn gedrag en leefstijl. Verder gebruiken jongeren- en veldwerkers hun netwerk om een jongere waar mogelijk door te verwijzen naar een leerwerktraject of naar organisaties die een jongere zorg op maat kunnen bieden. In deze samenwerking noemt één veldwerker mogelijkheden tot verbetering. Het meer betrekken van de omgeving in preventie en ook wanneer problematisch middelengebruik wordt geconstateerd. Een voor-

beeld van deze omgeving zijn de ouders: *'Het zijn toch vaak ouders die zelf ook heel onwetend zijn als het gaat om alcohol en drugs'*. En ook een strakkere aansluiting op het onderwijs is wenselijk. Wanneer op een school problemen zijn met een leerling en vermoedens zijn van middelengebruik, zou het aanbeveling verdienen om een jongerenwerker of veldwerker snel aan te laten sluiten bij een gesprek met een leerling.

1.6 Zorgen en ontwikkelingen

Met de informanten is gesproken over ontwikkelingen en veranderingen die zij in de afgelopen jaren hebben gezien en over signalen die in hun ogen zorgwekkend zijn. Genoemd worden veranderingen in de maatschappij: *'Er is nu een enorme mate van hedonisme, zoeken naar genot'* en *'Het is vooral straatcultuur waar ze in meegaan. Jongeren zijn agressiever geworden, brutaler en je merkt gewoon...dan praat ik over de Marokkaanse allochtone jongens, het lijkt wel of het niveau gewoon hartstikke gezakt is. Hun taalgebruik, Nederlandse taal beheersen, is gewoon heel slecht'*. Dit laatste is indirecte kritiek op het onderwijs. De indruk leeft dat op school weinig naar de jongeren zelf wordt gekeken. Slechte prestaties, slechte taalbeheersing zijn blijkbaar niet erg en probleemgedrag wordt snel weggeschreven op middelengebruik. Terwijl soms wat extra aandacht voor een leerling heel veel kan doen. Neemt niet weg dat het middelengebruik onder de groep Marokkaanse jongeren relatief hoog is. Daarbij worden de laatste paar jaren ook vaker meisjes gezien. *'Vroeger was het een taboe om een Turks of Marokkaans meisje te zien of in de coffeeshop spullen te halen. Maar nu de laatste tijd zie ik ook van die Marokkaanse meisjes met een jointje en een hoofddoek op'*. Deze signalen worden door een andere informant echter weer tegen gesproken: *'Ik hoor wel verhalen over een toename van meisjes in middelengebruik en als drugskoerier, maar ik zie dit niet in de praktijk'*. Wat daarnaast ook over meisjes wordt genoemd is dat zij vanaf twaalf jaar min of meer uit het zicht verdwijnen. Daarvoor zijn ze veel op straat te vinden en vanaf ongeveer twaalf jaar zijn ze veel binnenshuis. Zij moeten huiswerk doen, terwijl jongens mogen doen wat ze willen. *'Het is moeilijk te peilen hoe het met deze meiden gaat'*. Meisjes zijn wel kwetsbaar in deze leeftijd en ze zijn vaak niet goed gewaarschuwd. Je komt vaak pas weer met ze in contact als het al te laat is. Dit is zorgwekkend.

Ander zorgwekkend signaal dat de respondenten aangeven is de dalende leeftijd waarop jongeren beginnen te experimenteren en de gevolgen daarvan voor de maatschappij. Op elf- en twaalfjarige leeftijd zie je al jongeren met alcohol rondlopen en ook de waterpijp is een middel waar veel jongeren mee beginnen. *'Alcohol is schadelijk tot 23 jaar, cannabis kan jouw grijze materie helemaal kapot maken. Dan word je gewoon dom'*. De verkrijgbaarheid is toegenomen, want; *'Het lijkt of jongeren tegenwoordig veel meer geld hebben'* en *'Tegenwoordig heb je overal dealers'*. Meerdere informanten geven aan dat jongeren erg gemakkelijk denken over dit dealen. *'Het is makkelijk geld verdienen, waar maak je je druk om?'*. Ze vinden het de normaalste zaak van de wereld dat ze dit doen en er raken steeds meer jongeren van rond de elf en twaalf jaar bij betrokken. *'Op de kleintjes wordt namelijk minder gelet en ze krijgen minder straf'*. Daarbij doen ze het soms ook niet eens bewust: *'Ik denk dat zij ook niet echt bewust zijn van wat ze eigenlijk allemaal aan het doen zijn. Ze worden in een bepaalde richting geduwd en dat is voornamelijk door broers, neven en noem maar op, weet je. Dus dat zijn voor hun ook vertrouwelijke figuren'*.

De cannabis op zichzelf baart ook zorgen. De kwaliteit daarvan is de afgelopen jaren veranderd zonder dat veel mensen zich daarvan bewust zijn. Het (hoge) gehalte THC en (lage gehalte) CBD spelen daarin een rol. Daarbij zien veldwerkers dat jongeren steeds meer wiet in een joint doen. *'Waar zij eerst een*

zakje van vijf euro kochten en een paar joints draaiden, kopen ze nu een zakje van tien en halen daar één of twee joints uit. (...) Het is dus bijna niet gek dat ze daar onwel van worden'. De effecten van het vele blowen worden door meerdere informanten benoemd. Zij zien een toename van jongeren met psychische klachten zoals schizofrenie, paniekaanvallen en gedragsveranderingen als gevolg van veel blowen.

2 Conclusies en discussie

In het kort

- Autochtone jongeren hebben vaker problemen met alcoholgebruik en Turkse en Marokkaanse jongeren met cannabisgebruik. Nieuwsgierigheid en mee willen doen zijn voor alle groepen jongeren de belangrijkste reden om te experimenteren met middelen.
- Jongeren die problematisch middelen gebruiken hebben vaak een moeilijke thuissituatie.
- Een groot deel van de jongeren dat problematisch middelen gebruikt, stopt wanneer zij een relatie krijgen, een opleiding gaan doen of gaan werken. De levensloop van een jongere is daarmee heel bepalend voor het verloop van het middelengebruik.
- Verveling is een belangrijke reden van middelengebruik. Belangrijk is om jongeren een alternatief te bieden; zowel om te voorkomen dat ze gaan gebruiken als om ze te laten stoppen met gebruik.
- Het is van belang om voorlichting aan jongeren aan te laten sluiten bij hun belevingswereld.
- Belangrijk is het betrekken van de leefwereld van jongeren. Zowel in de preventie als wanneer al sprake is van problematisch middelengebruik.
- Een goede samenwerking tussen onderwijs, jongerenwerk, veldwerk en politie is wenselijk. Dit kan positieve effecten hebben op signalering en doorverwijzing..
- De focus in de (toeleiding tot) hulpverlening bij jongeren die problematisch gebruiken, moet liggen bij het individu. Jongeren ervaren een drempel om hulp te vragen en het opbouwen van een vertrouwensband is belangrijk.
- De waterpijp is steeds populairder geworden. Het is voor veel jongeren het middel waarmee ze starten. De sishabar is daarom een belangrijke vindplaats voor preventie.
- GHB wordt niet door jongeren op straat en in buurthuizen gebruikt. Signalen zijn verkregen dat de gebruikers hiervan niet afkomstig zijn uit de stad en te vinden zijn in het uitgaansleven.
- Er zijn signalen dat gokken voorkomt onder jongeren op straat en in buurthuizen. De zorgen hierover hebben te maken met de anonimiteit waarin gegokt wordt en de schulden die ermee samenhangen.

De gesprekken die zijn gevoerd met jongerenwerkers, veldwerkers en de politieagent geven een beeld van het middelengebruik van jongeren op straat en in de buurthuizen in Utrecht. Vanuit hun oogpunt is zicht gekomen op de middelen die jongeren gebruiken, groepsgedrag en de verschillende stadia in gebruik. Daarnaast hebben zij hun zorgen geuit over bepaalde ontwikkelingen.

Dit onderzoek is een belangrijke aanvulling op thema 1 van de Utrechtse monitor alcohol- en middelengebruik waarin kwantitatieve gegevens over middelengebruik door jongeren beschreven worden. De gegevens die daarin staan, hebben betrekking op schoolgaande jongeren uit groep 7 en 8 van het basisonderwijs en de 2^e en 3^e klas van het voortgezet onderwijs en schetsen een statisch beeld. Echter, niet alle Utrechtse jongeren worden met de hiervoor gebruikte instrumenten bereikt. Bepaalde leeftijdsgroepen en bijvoorbeeld jongeren bij wie sprake is van problematisch middelengebruik komen niet altijd in beeld. Verder geeft het meer inzicht in de achtergronden van gebruik en van de jongeren zelf.

De resultaten betreffen observaties en interpretaties van de informanten: professionals binnen het jongerenwerk, veldwerk en politie. Er is geen contact met jongeren zelf geweest. Omdat vanuit verschillende invalshoeken professionals zijn benaderd, heeft een vorm toetsing van de signalen plaatsgevonden. De resultaten hebben enkel betrekking op de wijken Overvecht, Kanaleneiland, Lunetten,

Vleuten–De Meern, Terwijde en in iets mindere mate de Binnenstad. De resultaten zijn niet zomaar generaliseerbaar naar andere wijken.

De informanten schetsen met elkaar een vrij uitgebreid en volledig lijkend beeld. Zij vullen elkaar aan en geven ook dezelfde signalen aan. Het is echter ook goed mogelijk dat zij allemaal dezelfde dingen niet in beeld hebben, waardoor een (onbekend) deel onderbelicht blijft.

2.1 Middelengebruik

Van de jongeren waarover gesproken wordt, is het grootste deel tussen de 15 en 19 jaar. Om hoeveel jongeren het exact gaat, is niet precies aan te geven. Opvallend zijn de verschillen tussen de jongeren en welke middelen zij gebruiken. In grote lijnen kan gezegd worden dat de autochtone jongeren vaker problemen hebben met alcoholgebruik en de Turkse en Marokkaanse jongeren (en dan met name jongens) vooral met cannabisgebruik. Nieuwsgierigheid en meedoen liggen vaak ten grondslag aan experimenteren met gebruik. Daarnaast is verveling een belangrijk reden. Dat geldt zowel voor autochtone, als allochtone jongeren. Een moeilijke thuissituatie hebben de jongeren die problematisch gebruiken vaak met elkaar gemeen. Ze maken vaak deel uit van een hechte groep vrienden die met elkaar gebruiken. Binnen deze groepen is sprake van een zekere mate van beïnvloeding; jongeren willen erbij horen en kopiëren gedrag van oudere broers, neven en vrienden.

Voor het grootste deel van de jongeren geldt dat zij uiteindelijk rond de leeftijd van een jaar of 18, 19 vanzelf minder en stoppen met gebruik. Daarbij is de levensloop van een jongere heel bepalend voor het verloop van het middelengebruik. Een relatie, opleiding en werk bieden motivatie om te stoppen. Een deel stopt echter niet, gaat nog meer gebruiken en stapt mogelijk over naar het gebruik van hard-drugs. Deze laatste groep is in dit onderzoek buiten beeld gebleven. Onbekend is hoe groot deze groep is. En komen de jongeren die gedurende een aantal jaren dus wel problematisch hebben gebruikt uiteindelijk toch goed terecht? Wat zijn de effecten van de periode met dit overmatige middelengebruik? Deze vragen zijn in dit onderzoek niet aan de orde geweest, maar zijn mogelijk interessant voor een vervolg.

Naar GHB is expliciet gevraagd omdat hier belangstelling voor bestond vanuit het gemeentelijk beleid. Aangegeven wordt dat de jongeren waar de informanten over spreken, dit middel niet gebruiken. GHB-gebruikers zouden wat ouder zijn, niet uit de stad komen en vooral te vinden zijn in het uitgaansleven. Om hier meer uitspraken over te kunnen doen, is aanvullend onderzoek nodig. Wel wordt aangegeven dat handel in GHB wordt gezien.

Naar gokken is niet expliciet gevraagd en dit onderwerp is daarom ook slechts met enkelen besproken. Wel zijn er signalen dat dit voorkomt onder jongeren in buurthuizen en op straat. De zorgen hierover hebben te maken met de anonimiteit waarin gegokt wordt en het risico schulden op te bouwen. Meer uitspraken kunnen op basis van de gesprekken met deze informanten niet gedaan worden.

In de aanpak van sociale, fysieke en economische problematieken in steden, zijn in 2007 krachtwijken onderscheiden. Dit zijn wijken waarop met extra investeringen specifiek beleid wordt gevoerd. Ook in Utrecht zijn enkele van deze wijken benoemd. Opvallend is dat de wijken waar extra inzet van jongerenwerk en veldwerk te vinden is, niet zo zeer de krachtwijken zijn. Terwijde (Leidsche Rijn), Vleuten–De Meern en Lunetten zijn geen krachtwijken, maar in deze wijken wordt wel relatief meer problematiek die samenhangt met jongeren en middelengebruik gezien. Dit geeft aan dat de inwoners van de wijk meer bepalend zijn op dit onderwerp dan de benoeming van krachtwijk.

2.2 Preventie en zorg

Met preventie van alcohol- en middelengebruik moet volgens de veldwerkers op jonge leeftijd gestart worden; genoemd wordt 11 jaar. Daarbij is belangrijk voorlichting aan te laten sluiten bij de belevingswereld van jongeren. De informatie moet herkenbaar zijn en ook werkt het als de jongere zich met de persoon die de voorlichting geeft, kan identificeren. Belangrijk is het betrekken van de ouders van jongeren. In het betrekken van deze ouders en ook breder: de gehele leefomgeving van jongeren, is verbetering mogelijk. Tot de leeftijd van ongeveer 12, 13 jaar speelt de moeder bijvoorbeeld een belangrijke rol in het leven van kinderen. Een voorlichting aan moeders kan een manier zijn om hen te betrekken bij dit onderwerp. Niet alleen in de preventie, maar zeker ook wanneer er al problematisch middelengebruik is geconstateerd. Een goede samenwerking tussen verschillende professies, zoals onderwijs, jongerenwerk, veldwerk en politie is wenselijk. Signalering gaat daardoor sneller en ook kan bij een strakkere aansluiting efficiënter worden doorverwezen. Gebruik bijvoorbeeld het schoolplein als vindplaats voor de (Marokkaanse) moeders. Ook is er op school, of anders in een buurthuis, vaak wel een ruimte beschikbaar. Op deze manier wordt samengewerkt en vraagt het weinig extra investering. In de wijk Overvecht is bijvoorbeeld al een nauwe samenwerking tussen politie en jongerenwerk en dit wordt als zeer positief ervaren. Volgens deze informanten is hier absoluut verbetering in mogelijk. In aansluiting op landelijke ontwikkelingen waarin ketenzorg steeds belangrijker wordt, is samenwerking iets dat aandacht verdient.

De verveling die genoemd is als reden van gebruik, is een belangrijke. Het gaat erom jongeren een alternatief te bieden. Zowel preventief, zodat ze niet beginnen met middelengebruik, maar ook wanneer ze al gebruiken. Moeilijkheid is het gebrek aan capaciteit om voor begeleiding te zorgen.

Binnen het jongerenwerk en de verslavingszorg, landelijk en ook lokaal, is steeds meer aandacht voor een peer-aanpak. Hierbij worden jongeren ingezet om voorlichting te geven aan leeftijdsgenoten. Het idee daarbij is dat leeftijdsgenoten van de doelgroep gemakkelijker aansluiting vinden dan volwassenen. Opvallend is dat in de gesprekken met de informanten, deze aanpak als zodanig niet is benoemd.

De laatste jaren is de waterpijp voor steeds meer jongeren een middel waarmee geëxperimenteerd wordt. Het wordt gezien als een 'licht' middel en vormt daarom vaak een opstap naar blowen. De sishabar is de plek waar de waterpijp wordt gerookt en daar zijn ook onder schooltijd jongeren te vinden. Dit maakt de sishabar een belangrijke vindplaats en daarmee een locatie om in preventie specifiek op te richten.

Jongeren die hulp nodig hebben, kun je niet bereiken in een groep. De focus moet bij deze jongeren liggen op het individu. Een belangrijk uitgangspunt, want jongeren ervaren een drempel om hulp te vragen. Ook komen mensen pas in beweging wanneer ze ergens (in dit geval middelengebruik) last van hebben. Dit is geen nieuwe bevinding, maar verklaart wel waarom veldwerkers aangeven hoe belangrijk het is om een vertrouwensband op te bouwen met een jongere. Het opbouwen van een vertrouwensband kost tijd.

Gemeente Utrecht

Uitgave

Gemeente Utrecht

GG&GD

Januari 2013

Adresgegevens

Bezoekadres Kaatstraat 1, Utrecht

Postadres Postbus 2423, 3500 GK Utrecht

Telefoon (030) 286 33 33

Fax (030) 286 33 44

e-mail gggd@utrecht.nl

website www.utrecht.nl/gggd